

Вітко О. Ю.,
аспірант

ВНЗ «Національна академія управління»

ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНУ З ВИГОТОВЛЕННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ПРИДБАННЯ, ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ПЕРЕСИЛАННЯ, ВВЕЗЕННЯ В УКРАЇНУ З МЕТОЮ ВИКОРИСТАННЯ ПРИ ПРОДАЖУ ТОВАРІВ, ЗБУТУ АБО ЗБУТ ПІДРОБЛЕНИХ ДЕРЖАВНИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Анотація. Стаття присвячена проблемам встановлення предмета злочину, передбаченого ст. 199 КК України, відносно сфери державних цінних паперів.

Ключові слова: предмет злочину, державні цінні папери, недержавні цінні папери, бюджетний процес, програма приватизації.

Постановка проблеми. Склад злочину за ст. 199 Кримінального кодексу України (далі – КК України) передбачає наявність декількох предметів злочину. Однак наше дослідження спрямовано лише на предмет цього злочину, який пов'язаний із сферою емісії, розміщення або видачі цінних паперів та їх обігу.

За останній час відбулися значні законодавчі зміни, які впливають на встановлення предмета даного злочину відносно державних цінних паперів. Зокрема, до нормативно-правових актів, які розкривають ознаки державних цінних паперів було внесено зміни, набули чинності нові законодавчі акти, які також містять відповідні положення, що зумовлює актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх публікацій. В літературі предмет цього злочину, який пов'язаний із сферою емісії, розміщення або видачі цінних паперів та їх обігу, визначається або в якості державних цінних паперів [1, с. 96], або в якості підроблених державних цінних паперів [2, с. 200; 3, с. 71; 4, с. 27].

Невирішені раніше проблеми. На нашу думку, більш обґрунтованою є позиція тих авторів, які вважають, що предметом цього злочину є підроблені державні цінні папери, адже законодавець в диспозиції ст. 199 КК України в якості предмета даного злочину вказує саме на підроблені державні цінні папери. Крім того, законодавець пов'язує наявність складу цього злочину в діяннях особи саме з властивостями підроблених державних цінних паперів, а не з властивостями дійсних державних цінних паперів.

Разом з тим, в літературі точаться дискусії щодо розмежування державних цінних паперів від недержавних, що має важливе значення для встановлення предмета злочину, який ми досліджуємо. Крім того, вказаними вище авторами не визначено всіх фізичних, юридичних та соціальних ознак підроблених цінних паперів як предмета даного злочину.

Тому, метою нашого дослідження є формування власної позиції щодо розмежування державних цінних паперів від недержавних, а також здійснення характеристики

фізичних, юридичних та соціальних ознак підроблених цінних паперів як предмета злочину за ст. 199 КК України.

Виклад основного матеріалу. Як було відмічено, ми вважаємо, що предметом злочину за ст. 199 КК України щодо сфери емісії, розміщення або видачі цінних паперів та їх обігу, є підроблені державні цінні папери. При цьому підроблений державний цінний папір для визнання його предметом даного злочину повинен мати всі формальні ознаки дійсного державного цінного паперу, і разом з тим не мати фактичного змісту та властивостей державного цінного паперу. Тому нам необхідно дослідити формальні ознаки державних цінних паперів, які розкриті в законодавстві України.

Відповідно до ч. 1 ст. 194 Цивільного кодексу України цінним папером є документ встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право і визначає взаємовідносини між особою, яка його розмістила (видала), і власником та передбачає виконання зобов'язань згідно з умовами його розміщення, а також можливість передачі прав, що впливають з цього документа, іншим особам. Таке ж по суті поняття цінних паперів визначено в ст. 3 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» та в ст. 163 Господарського кодексу України (з урахуванням суб'єктного складу господарських відносин).

Чинним законодавством України за різними підставами визначається класифікація цінних паперів. За порядком розміщення (видачі) цінні папери поділяються на емісійні (акції, облігації підприємств, облігації місцевих позик, державні облігації України, іпотечні сертифікати, іпотечні облігації, сертифікати фондів операцій з нерухомістю (сертифікати ФОН), інвестиційні сертифікати, казначейські зобов'язання України, визнані емісійними Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКЦПФР)) та неемісійні цінні папери (векселі, складські свідоцтва, заставні). За формою існування цінні папери поділяються на документарні (сертифікати) та бездокументарні. Неемісійні цінні папери можуть видаватися та існувати виключно в документарній формі як паперові або як електронні документи. За формою випуску цінні папери можуть бути на пред'явника, іменні або ордерні. За групами цінні папери класифікуються на: – пайові цінні папери (акції; інвестиційні сертифікати; за деякими виключеннями сертифікати ФОН); – боргові цінні папери (облігації підприємств, державні облігації України, облігації місцевих позик, казначейські зобов'яз-

зання України, ощадні (депозитні) сертифікати, векселі); – іпотечні цінні папери (іпотечні облигації, іпотечні сертифікати, заставні); – приватизаційні цінні папери (приватизаційні папери); похідні цінні папери (ф'ючерс, форвард, опціон, своп); – товаророзпорядчі цінні папери (складські свідоцтва). Крім того, Законом України «Про обіг векселів в Україні» передбачено окремий вид цінних паперів – фінансовий вексель, який може мати форму електронного документу. До фінансових векселів належать: фінансовий банківський вексель та фінансовий казначейський вексель.

Предметом злочину, передбаченого ст. 199 КК України, є підроблений державний цінний папір з усіма формальними ознаками державного цінного паперу. Тому для правильної кваліфікації злочинного діяння за цією статтею кримінального закону необхідно встановити, які з вказаних вище цінних паперів належать до державних.

В деяких випадках законодавцем при визначенні поняття певного виду цінних паперів робиться вказівка на те, що такий цінний папір є державним цінним папером. Разом з тим в законодавстві мають місце також випадки, коли законодавець чітко не вказує на те, що певний вид цінного паперу є державним. З огляду на що, в науці кримінального права існує дискусія відносно того, які цінні папери слід відносити до державних.

На думку О. О. Дудорова, державними потрібно визнавати не цінні папери, які належать державі на праві власності, а ті цінні папери, емітентом яких є держава, яка зобов'язується виконувати обов'язки, що випливають з умов їх емісії, тому до державних цінних паперів необхідно відносити: облигації внутрішніх та зовнішніх державних позик; казначейські зобов'язання республіки; приватизаційні папери; деякі векселі [4, с. 32]. О. О. Кашкаров стверджує, що предметом злочину, передбаченого ст. 199 КК України, є облигації внутрішніх і зовнішніх державних позик; казначейські зобов'язання республіки; приватизаційні папери; векселі Державного казначейства; депозитні сертифікати НБУ; цінні папери, емітентом яких є іноземна держава, а також іноземний (нерезидент) суб'єкт господарської діяльності [1, с. 98], а також акції державних підприємств, які денационалізуються шляхом створення акціонерного товариства, які вперше розміщуються на фондовому ринку, так як на цьому етапі акції таких підприємств забезпечуються державним майном і в результаті підробки вищевказаних цінних паперів заподіюється шкода інтересам держави [1, с. 98, 99]. С. І. Марко вважає, що державні цінні папери є документами встановленої форми з відповідними реквізитами, посвідчують грошове або інше майнове право та визначають взаємовідносини між державою в особі її уповноважених органів (емітент) і власником та передбачає виконання зобов'язань за умовами їх випуску, а також можливість передачі прав за ними іншим особам [3, с. 83], в зв'язку з чим до державних цінних паперів належать облигації внутрішніх державних позик; облигації зовнішніх державних позик; казначейські зобов'язання республіки; приватизаційні папери; векселі Державного казначейства [3, с. 84]. В. П. Харицький до державних відносить цінні папери, емітовані державними органами [5, с. 41].

Таким чином, ми бачимо, що відносно віднесення до державних цінних паперів облигації внутрішніх і зовніш-

ніх державних позик, казначейських зобов'язань, приватизаційних паперів не має суттєвих дискусій. Більш того, сам законодавець при визначенні ознак цих цінних паперів вказує на те, що вони вважаються державними.

Разом з тим щодо віднесення облигацій місцевих позик, депозитних сертифікатів Національного банку України (НБУ), акцій державних підприємств, які денационалізуються шляхом створення акціонерного товариства, до державних цінних паперів однозначної думки серед науковців не має.

Зокрема, заперечує можливість віднесення до державних цінних паперів облигацій місцевих позик О. О. Дудоров, який зазначає, що враховуючи закріплену у законодавстві відокремленість органів місцевого самоврядування від держави, а також те, що емітентами облигацій місцевої позики є місцеві ради, які і повинні виконувати відповідні обов'язки за рахунок коштів місцевих бюджетів, злочинні дії з підроблення облигацій місцевої позики як недержавних цінних паперів слід кваліфікувати за ст. 224 КК України [4, с. 33]. Дану позицію підтримали О. О. Кашкаров [1, с. 100] та інші автори [2, с. 262.]. Разом з тим А. Н. Решелюк вважає, що облигації місцевих позик є державними цінними паперами [6, с. 512].

З іншої сторони, О. О. Кашкаров визнає державним цінним папером депозитні сертифікати НБУ [1, с. 98], а натомість О. О. Дудоров вважає, що депозитні сертифікати НБУ слід визнати недержавними цінними паперами [4, с. 55].

Положенням про депозитарну діяльність НБУ з державними цінними паперами, яке затверджено Постановою Правління НБУ №114 від 19.03.2003 р. (у редакції постанови Правління НБУ № 456 від 15.12.2011 р.), передбачено нормативне визначення державних цінних паперів, за яким державні цінні папери – це цінні папери, випущені відповідно до вимог законодавства України, емітентом яких є уповноважений державний орган.

Таким чином, на нашу думку, одним із критеріїв віднесення цінних паперів до державних є те, що їх емітентом є уповноважений державний орган або те, що їх видає (випускає) державний орган. Крім того, з аналізу положень законодавства України ми доходимо до висновку, що критерієм віднесення цінних паперів до державних також є те, що державні цінні папери мають відношення до бюджетного процесу відносно державного бюджету або до виконання державної програми приватизації, затвердженої законом. Тому державними цінними паперами слід визнати ті цінні папери, які мають публічно-правовий характер.

З урахуванням вказаного вище ми погоджуємось з тим, що до державних цінних паперів слід відносити державні облигації (облигації внутрішніх та зовнішніх державних позик), казначейські зобов'язання України, приватизаційні папери, депозитні сертифікати НБУ.

Оскільки: – емітентом державних облигацій України (облигації внутрішніх державних позик України, облигації зовнішніх державних позик України та цільові облигації внутрішніх державних позик України) та казначейських зобов'язань України виступають органи держави, і ці цінні папери стосуються бюджетного процесу щодо державного бюджету (їх емісія є частиною бюджетного процесу); – рішення про випуск приватизаційних паперів приймається Кабінетом міністрів України згідно з дер-

жавною програмою приватизації (засвідчують право на безоплатне одержання у процесі приватизації частки майна державних підприємств, державного житлового фонду, земельного фонду). Емісію приватизаційних паперів здійснює НБУ. Приватизаційні папери стосуються реалізації державної програми приватизації; – депозитні сертифікати НБУ є одним із видів монетарних інструментів. Вони емітуються та розміщуються НБУ, який є державним органом. Вважаємо, що до державних цінних паперів слід віднести також казначейські фінансові векселі, адже вони видаються центральним органом виконавчої влади, що здійснює казначейське обслуговування бюджетних коштів (Державна казначейська служба). Ними оформляється заборгованість державного бюджету (ст. 4-1 Закону України «Про обіг векселів в Україні»). Більш того, Постановою Кабінету Міністрів України № 683 від 21.08.2013 р. передбачено можливість здійснення виконання Державного бюджету України на 2013 рік шляхом видачі органами Державної казначейської служби фінансових казначейських векселів (відносно реструктуризації фактичної бюджетної заборгованості (крім видатків на оплату праці та соціальне забезпечення) та відшкодування з бюджету сум податку на додану вартість). З чого можна дійти висновку про те, що казначейський фінансовий вексель стосується бюджетного процесу щодо державного бюджету (виконання державного бюджету).

Підтримуємо позицію науковців, які не відносять облігації місцевих позик до державних цінних паперів, враховуючи бюджетний принцип самостійності, за яким Державний бюджет України та місцеві бюджети є самостійними (ст. 7 БК України) та зважаючи на те, що емітентами облігацій місцевих позик є органи місцевого самоврядування, а не державні органи.

В той же час, ми вважаємо більш чим спірним визнання О. О. Кашкаровим державними цінними паперами акцій державних підприємств, які денационалізуються шляхом створення акціонерного товариства, адже емітентами акцій державних підприємств виступають не органи державної влади, а суб'єкти господарювання, хоч і держаної форми власності. Той факт, що власником 100% акцій акціонерного товариства може бути держава, в особі уповноваженого органу, або той факт, що у власності держави може бути значна частка акцій акціонерного товариства, на нашу думку, не є умовою віднесення цих акцій до державних цінних паперів, адже в цьому випадку такі цінні папери не мають публічно-правового характеру.

Подібну точку зору також відстоює В. П. Харицький, зважаючи, що цінні папери казенних юридичних осіб, господарських товариств, засновником яких (власником 100% акцій акціонерного товариства) є держава, не є державними [5, с. 42].

Підроблені державні цінні папери як предмет злочину, передбаченого ст. 119 КК України, мають фізичні, юридичні та соціальні ознаки.

Фізичні ознаки підроблених державних цінних паперів проявляються у тому, що вони мають матеріальний вираз. Зокрема, підроблений державний цінний папір може бути у вигляді підробленого документального сертифікату (казначейські зобов'язання України) чи мати інший документальний вигляд, в тому числі форму підробленого

електронного документа (казначейський фінансовий вексель, виданий як електронний документ), підробленого бланку спеціального зразка (приватизаційні папери) або форму нічим не підкріплених безготівкових депозитів (приватизаційні папери). Підроблений державний цінний папір може мати вигляд нічим не підкріпленого фальшивого електронного запису в системі депозитарного обліку цінних паперів (державні облігації України (виключно у бездокументарній формі), казначейські зобов'язання України, депозитні сертифікати НБУ (тільки в бездокументарній формі з іменною ідентифікацією власників на підставі реєстру власників системи кількісного обліку СЕРТИФ)), тобто мати вигляд нічим не підкріпленої електронної оболонки. На необхідність визнання бездокументарних цінних паперів предметом злочину за ст. 199 КК України наполягає також О. О. Кашкаров [1, с. 101], що по своїй суті є правильним, за уточненням того, що предметом цього злочину є саме підроблені бездокументарні цінні папери.

Юридична ознака підроблених державних цінних паперів проявляється в тому, що підроблений державний цінний папір визначається предметом злочину вказівкою на це в диспозиції ст. 199 КК України, а також в тому, що підроблений державний цінний папір має усі формальні ознаки дійсного державного цінного паперу, які визначені законодавством, зокрема згаданими вище нормативно-правовими актами, але за змістом є фальшивим. В зв'язку з чим ми вважаємо, що не може визнаватися предметом цього злочину таке підроблення державних цінних паперів, яке не має формальних ознак (більшості явно необхідних формальних ознак) державного цінного паперу, які передбачені чинним законодавством. Відповідні злочинні діяння, на наш погляд, слід кваліфікувати як шахрайство.

Соціальна ознака цього предмету злочину виражається в нездатності підробленого державного цінного паперу задовольняти відповідні потреби та реалізовувати інтереси, які задовольняються та реалізуються за їх допомогою. Наприклад, не здатні фінансувати дефіцит державного бюджету, за їх допомогою не може бути здійснено бюджетне відшкодування тощо.

Висновки. Отже, на основі вищевикладеного можна дійти найвагоміших висновків про те, що предметом злочину за ст. 199 КК України відносно сфери державних цінних паперів є підроблені державні цінні папери, до яких слід віднести державні облігації (облігації внутрішніх та зовнішніх державних позик), казначейські зобов'язання України, приватизаційні папери, депозитні сертифікати НБУ, казначейські фінансові векселі, адже вони мають публічно-правовий характер, їх емітентами є уповноважений державний орган (видає державний орган), і вони мають відношення до бюджетного процесу відносно державного бюджету (фінансування, виконання державного бюджету) або до виконання державної програми приватизації, затвердженої законом.

Вважаємо, що подальше дослідження проблеми предмета цього злочину в частині, що стосується державних цінних паперів, може здійснюватися в контексті аналізу фізичних, юридичних та соціальних ознак підроблених цінних паперів як предмета злочину, передбаченого ст. 199 КК України.

Література:

1. Кашкаров О. О. Кримінально-правова характеристика злочинів у сфері випуску та обігу цінних паперів [Текст]: дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. / Кашкаров Олександрович; Харківський національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2006.
2. Кримінальне право України. Особлива частина [Текст] : [підручн.] / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – [3-є вид., перероб. і допов.]. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 624 с.
3. Марко С. І. Кримінально-правова характеристика виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збуту підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї [Текст]: дис... канд. наук: 12.00.08 / Марко Сергій Іванович, Львівський державний університет внутрішніх справ. Л., 2009.
4. Дудоров О. О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика [Текст] : [монограф.] / О. О. Дудоров. – К.: Юридична практика, 2003. – 924 с.
5. Харицький В. П. Державні цінні папери як об'єкти цивільних прав [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Харицький Володимир Петрович; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2006.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України [Текст] / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 4-те вид., переробл. та доповн. – К.: Юридична думка, 2007. – 1184 с.

Витко А. Ю. Предмет преступления по изготовлению, хранению, приобретению, перевозке, пересылке, ввозу в Украину с целью использования при продаже товаров, сбыта или сбыт поддельных государственных ценных бумаг

Аннотация. Статья посвящена проблемам установления предмета преступления, предусмотренного ст. 199 КК Украины относительно сферы государственных ценных бумаг.

Ключевые слова: предмет преступления, государственные ценные бумаги, негосударственные ценные бумаги, бюджетный процесс, программа приватизации.

Vitko O. Subject of the following crime: producing, storing, acquiring, transporting, mailing, import to Ukraine with the aim of using while selling goods, selling or the sale of forged state securities

Summary. The article is devoted to definition of subject of crime, outlined at the article 199 of CC of Ukraine, in terms of state securities.

Key words: subject of crime, state securities, non-state securities, budget process, privatization program.